

På trods af denne kritik, er der ingen tvivl om, at bind 2 af *Capital Cities at War* er en uomgængelig grundbog for studiet af 1. Verdenskrig, sammen med det meget roste bind 1. Der er så meget desto mere grund til at nævne dette, fordi hundredeåret for krigsudbruddet nærmer sig med hastige skridt. Det vil være en god anledning til at se nærmere på 1. Verdenskrig i et dansk perspektiv. Der er behov for at belyse krigens sociale og kulturelle aspekter og ikke kun – sagt med al respekt – fokusere på de 5-6000 sønderjyder, som kæmpede på tysk side, eller på Genforeningen. Spørgsmålet er nemlig, om forholdene i Danmark var så særlige, som det oftest hævdes med henvisning til den danske neutralitet, eller om krigserfaringerne ikke var lige så sammensatte, som man finder det i de tre store metropoler.

Ning de Coninck-Smith

BO LIDEGAARD: En fortælling om Danmark i det 20. århundrede. København 2011, Gyldendal. 460 s. 380 kr.

Bo Lidegaards bog er en videreudvikling af en engelsksproget fremstilling dækkende samme periode og med stort set samme disposition, bortset fra at den danske fremstilling indeholder mere end 30 indskud bestående af en illustration og en argumenterende billedtekst, der tilsammen dækker en række af de stofområder, som selve fremstillingen i vid udstrækning forbigår, herunder især kultur- og erhvervslivet. Der er i høj grad tale om en national fremstilling, hvor germanisering, anglificering, skandinavisme eller amerikanisering i Danmark spiller en beskeden rolle, måske netop fordi den oprindelige målgruppe var udlændinge interesseret i specifikt danske forhold.

Fortællingen om Danmark i det 20. århundrede er konstrueret, så forfatteren kan trække på egne administrative erfaringer og på sine egne brede historiske studier i den nyere danmarkshistorie. Dansk udenrigspolitik indtager således en væsentlig plads i fremstillingen, og det samme gælder regeringspolitik på et overordnet plan, hvor forfatterens fremstilling af dansk udenrigspolitik fra 1914 til 1945 samt biografierne om Kauffmann og Jens Otto Krag danner et solidt grundlag. Forfatterens erfaringer som embedsmand i Udenrigsministeriet og som udenrigspolitisk rådgiver for statsminister Anders Fogh Rasmussen er tilsvarende tydeligt bag fremstillingen af de sidste 20 års Danmarkshistorie. Bogen er dermed også blevet dansk historie set oppefra: Fra regeringsbænkene og folketingsalen og fra diplomatiets og centraladministrationens øverste lag, mens det folkelige Danmark i hovedsagen

er til stede som kategorier og objekter for beslutningstagere. Fortællingen om Danmarks statsmagt og regeringspolitik i det 20. århundrede havde været en mere dækkende titel, og bogens forsidebillede er helt misvisende.

Fortællingen begynder formelt i 1901, men indledes med en fyldig prolog, der dækker perioden 1849 til 1901, hvor hovedpunkterne er demokratiets etablering og udvikling med udgangspunkt i grundloven og forfatningskampen samt 1864-nederlaget og dets følger. Prologen er således en forudsætning for fremstillingens to afgørende temaer i det 20. århundredes historie: Demokratiets udvidelse og sikring og dansk sikkerhed og internationalt engagement under århundredets skiftende vilkår.

Fremstillingens disponering og tematik placerer sig tydeligt i den radikale historikertradition, og på nogle områder kan den ses som en P. Munch-inspireret fortolkning af Danmarkshistorien, der omfatter udvidelsen af statsmagten både under 1. verdenskrig og i 1930'erne, den øgede velfærd, en gradvis kulturel og social harmonisering og dansk udenrigspolitikks målsætning, primært baseret på samarbejde med de ledende demokratiske magter om end med en forsigtig praksis over for de totalitære magter. Denne politik ses klart som et udtryk for fremskridt og nationalt samarbejde. Det radikale Venstre i forening med Socialdemokratiet repræsenterer i fremstillingen den rene fornuft gennem hele århundredet. De få undtagelser hertil findes især hos Socialdemokratiet og tydeligst i den såkaldte fodnotepolitik fra 1979 til 1988. Partierne Venstre og De Konservative fylder mindre i fremstillingen som en konsekvens af deres forholdsvist mindre ansvar for regeringsmagten og for udviklingen af den statslige velfærd. Samlet placeres de fire traditionelle partier klart inden for det demokratiske og nationale projekt, hvor de danske nazister og kommunister falder udenfor. Det understreges med de gentagne henvisninger til Hartvig Frischs *Pest over Europa* (1933) og med det synspunkt, at en sikring af demokratiet og et demokratisk samarbejde er det bedste forsvar mod diktaturerne og deres danske tilhængere.

I perioden efter 1973 er det først Fremskridtspartiet og senere Dansk Folkeparti, der placeres uden for det nationale og demokratiske fremskridtsprojekt, og med disse undtagelser er dansk politik beskrevet som båret af en national konsensus. Etableringen og udviklingen af velfærdsstaten ses som et projekt primært domineret af national enighed mellem de fire regeringsbærende partier, og ikke som hos andre forfattere, f.eks. Klaus Petersen, som præget af en tydelig konflikt

mellem Socialdemokratiet på den ene side og Venstre og Konservative på den anden side, tydeligt udtryk i VK-planen fra 1959. Konflikterne mellem både samfundsgrupperne og de dominerende politiske partier overvindes gennem fornuftige kompromisser og almindelige samfundsmæssige fremskridt.

Selvom statsmagtens maskineri og de overordnede strukturelle politiske træk beskrives kort og sikkert, er det de politiske ledere, der er afgørende aktører i den politiske proces og i det danske samfunds udvikling. Derfor er forfatterens karakteristik af lederne afgørende for de bærende synspunkter og for bogens sammenhæng. De politiske ledere ideologiske grundlag og deres politiske evner set i relation til de demokratiske og sikkerhedspolitiske opgaver sættes i centrum, ikke partiernes og ledernes interessevaretagelse. Typisk nok bliver den markante organisering af danskerne i mangfoldige interesseorganisationer næsten ikke berørt, bortset fra fagbevægelsen, der dog kun er med, når den direkte indgår i den politiske beslutningstagning.

Blandt de politiske beslutningstagere står de borgerlige partiledere relativt svagt aftegnet i fremstillingen. Christmas Møller og Poul Schlüter er de mest fremtrædende, og det er karakteristisk, at der er tale om konservative ledere, der kunne udtale, henholdsvis: »Vi er alle socialister« og »Ideologi er noget bras«. Under Venstreregeringen 1920-24 er regeringschefen Neergaard kun lige nævnt, mens den formelt upolitiske udenrigsminister Harald Scavenius træder tydeligere frem. Til gengæld tildeles Anders Fogh Rasmussen en markant karakteristik, selv om hans afgørende regeringsansvar først falder efter 2001. Han er ifølge Lidegaard et ægte barn af 1968, der ser politik som et ideologisk og værdipolitisk projekt. Om det skal forstås positivt eller negativt, er derimod ikke tydeligt. Det er således primært de socialdemokratiske og de radikale ledere, der sikrer de afgørende værdier i det danske projekt i det 20. århundrede. P. Munch, Stauning og Jens Otto Krag ses som positive nationale ledere ud fra det demokratiserings- og sikkerhedsparadigme, der gjaldt frem til 1972. Ikke underligt er omtalen af sidstnævnte den mest nuancerede og omfattende.

Fra og med folketingsvalget i 1973 bliver billedet af det politiske lederskab mere broget. Med forfatterens kritiske syn på fodnotepolitikken og på den svage styring af de statslige finanser i 1970'erne omfattes Svend Auken og Ritt Bjerregaard med udtalt skepsis. Uanset deres politiske og personlige styrkesider karakteriseres de som henholdsvis utroværdig i en række synspunkter og beslutningsforløb og præget af personlig arrogance. Vurderingerne kan også være influeret af, at de to

socialdemokrater etablerede sig politisk på synspunkter, der hos forfatteren falder uden for den samtidige brede fremskridtsdiskurs hvilende på demokratisk konsensus, økonomisk-politiske kompromiser og en forening af et europæisk og et atlantisk samarbejde. Som stort set alle historikere, der har dækket perioden, fremhæver Bo Lidegaard Anker Jørgensen for hans personlige troværdighed og folkelige popularitet, men lægger også vægt på hans politiske svaghed, uanset de vanskelige politiske vilkår, som han skulle agere inden for. Bo Lidegaard peger i den forbindelse på, at Anker Jørgensen på trods af et mangeårigt virke som fagforeningsleder manglede politisk erfaring. Det betød, at han ikke evnede at modstå Thomas Niensens politik, der ses som klart destruktiv. Ikke mærkeligt fremhæves Knud Heinesen som den socialdemokratiske leder, der havde opskriften, men som ikke fik opbakning til sit redningsprojekt frem mod magtskiftet i 1982. Til gengæld er Mogens Lykketoft, i nogen grad Nyrup Rasmussen og som regeringsmager også Niels Helveg Petersen vurderet positivt med udgangspunkt i 1990'ernes videreførelse af Schlüters »genopretningspolitik«. De skildres som kompetente politiske håndværkere, der videreførte den givne konsensus- og fremskridtslinje.

Dansk politik både før besættelsen og i perioden 1940-45 ses i stort og småt som båret af national enighed og kompromisvilje. Både P. Munch og Erik Scavenius står stærkt i fremstillingen, og deres politik udtrykte klogskab og rationalitet, om end Scavenius savnede forståelse for betydningen af en folkelig opbakning til sin politik. I forlængelse heraf ser Bo Lidegaard ikke samarbejdspolitikken som en »glidebane, der opgav alle faste holdepunkter. Den var snarere en omhyggelig udført overlevelsestrategi«, og han har et distant forhold til den overordnede modstandspolitik repræsenteret af Frihedsrådet, som han dog heller ikke tager afstand fra, bortset fra dets ansvar for retsopgørets principper. Også her nedtones modsætningsforhold, og der skabes konsensus mellem grupper og enkeltindivider, der repræsenterede markante modsætningsforhold. Forfatteren fremhæver i positive vendinger både Scavenius, Nils Svenningsen og Henrik Kauffmann som repræsentanter for en fornuftsåret politik, der sikrede nationens interesser, uanset at de repræsenterede en forskellig politik og stod i et markant indbyrdes modsætningsforhold. Den stærke betoning af opdelingen af dansk udenrigspolitik og diplomati i en tyskerlinje og en international og dermed angelsaksisk præget linje, som spillede en stor rolle i Lidegaards tidligere Kauffmann-biografi, er ikke videreført i denne fremstilling.

Det er til gengæld, at forbindelsen til USA i den tidlige koldkrigsperiode er baseret på en strategisk alliance mellem den amerikanske administration og Socialdemokratiet, rettet mod kommunisterne. Synspunktet tager ikke hensyn til, at Socialdemokratiet også før og under besættelsen stod for en stærkt antikommunistisk grundholdning, der næppe behøvede påvirkning fra USA for at aktualiseres under de nye vilkår efter krigen. Det er således karakteristisk, at *Socialdemokraten* har tidligere og markant skarpere antikommunistiske holdninger end fx *Politiken* i den allerførste efterkrigstid.

Bogen bevæger sig helt overvejende på et generelt redegørende og vurderende plan, og der er ikke mange citater eller analyser af selv meget overordnede og centrale kilder. De få undtagelser findes primært på det sikkerhedspolitiske felt, f.eks. H.C. Hansens brev vedrørende anbringelsen af amerikanske atomvåben på Thule-basen og en kilde vedrørende rygter – som blev taget op i regeringen – om en mulig sovjetisk landgang på Bornholm den 9. september 1948. Kilden, som bruges flere steder i bogen, er ikke nævnt i standardlitteraturen, men der mangler desværre i teksten en klar identificering af den.

I fremstillingen af de sidste 20-30 års danske sikkerhedspolitik er forfatterens personlige kendskab til forløbet tydeligt, men han har en forsigtig tilgang til den danske aktivistiske politik. At bogen afsluttes med 2001, fritager forfatteren for en stillingtagen til udviklingen af det danske bidrag til Afghanistan-politikken efter 2001 og til den danske Irak-intervention i 2003 samt den følgende militære tilstedeværelse i Irak. Deltagelsen i Irak-interventionen 1990-91 og i ex-Jugoslavien er langt mindre kontroversielle for det nye spor i dansk sikkerhedspolitik og kan derfor fremlægges uden at skabe konflikter med forfatterens tidligere placeringer som embedsmand i statsapparatet. Men lige som fremstillingen har en prolog, ville en efterskrift, der søgte at udrede de kontroversielle danske militære bidrag efter 2001 og ikke mindst regeringschefens stærke opslutning til den samtidige amerikanske republikanske politik, have været et spændende bidrag.

På det kulturpolitiske felt er der ud over teksten til de spredte illustrationer ikke mange bidrag. En undtagelse er det markante opbrud blandt unge i 1968 og de følgende år, der behandles under overskriften »Blomsterbørnene«. Dette område har tydeligvis ikke af forfatteren været genstand for nogen stærk personlig tilegnelse. Der skelnes således ikke klart mellem »blomsterbørnene«, de kulturradikale og den organiserede nye politiske venstrefløj. Frigivelsen af pornoen havde således næppe megen forbindelse til »blomsterbørnene«.

Bogen rummer mange præcise observationer og vurderinger af den politiske udvikling, de overordnede beslutninger i perioden og vilkårene for magtens mænd. Forfatterens greb om og erfaring med sit stof viser sig gennem en fremstilling, der også i detaljen er omhyggelig, men hvor dog den tyske diplomat G.F. Duckwitz, der står som et ikon i forbindelse med redningen af de danske jøder i oktober 1943, ikke var »flådeattaché«, men søfartssagkyndig. En afsluttende litteraturvejledning er meget kort og selektiv, og også her er valgt værker, som passer til dels forfatterens personlige erfaringer og standpunkter, dels bogens placering i den radikale tradition.

Bo Lidegaards Danmarksfortælling er velskrevet og analytisk på et personligt grundlag, og de udvalgte tolkninger er sammenhængende og velargumenterede på det overordnede politiske plan. Ikke mange historikere ville kunne løse denne opgave med et så sikkert greb om fremstillingen, men læseren må gøre sig klart, at det ikke er en fortælling, der stiller forskellige tolkninger over for hinanden eller trækker kilder og synspunkter, for slet ikke at tale om forskningsresultater frem, som er i modstrid med de overordnede konsensusprægede synspunkter, som forfatteren er eksponent for. Til gengæld har Bo Lidegaard med sin bog genoplivet en radikal historikertradition, som den blev praktiseret af historikerkoryfæer for mere end 50 år siden, og han har yderligere udbygget sin stilling som national historiefortæller.

Palle Roslyng-Jensen